REVIZUIREA CETĂȚENIEI EVREILOR DIN VAMA, JUDEȚUL SUCEAVA

ION CERNAT

Reviewing the Citizenship of Jews in Vama, Suceava County

(*Abstract*)

The author presents the history of the Jewish community of Vama. The Jews of Bukovina had a peculiar situation. The Austrian Empire had at the beginning an attitude of intolerance towards the Jews who moved from Galicia to the new territorial acquisition. It ended up though accepting and drawing them in the exploitation and control of the province, which 1862 became the Duchy of Bucovina. The Jews were used in Bukovina as a factor of germanisation, as they were German-speaking and most of them were educated. Even if they competed with the Germans in trades and industries, they were the most important allies in public activities. The author presents the evolution of the Jewish community of Vama, referring to how many of its members have received Romanian citizenship, how many have gone to other places or to other countries, how many have been deported or died in the deportation, as well as how many have settled down in other localities after their return from the Soviet Union.

Keywords: Jews, citizenship, Vama.

Teza junimistă exprimată de la tribuna Parlamentului de Titu Maiorescu, în 1876, potrivit căreia antisemitismul românesc este datorat, printre altele, nu în mod exclusiv, de incapacitatea autohtonilor de a produce o clasă de mijloc, justă în esența ei, implică atitudinea românilor față de îndeletnicirile burgheze, catalogate drept nerespectabile, atitudine care ne-a determinat să lăsăm descoperită nișa cu ocupațiile aducătoare de profituri, gol care a fost ocupat la noi, ca și la alții, de alogeni, evrei, în special, întreprinzători și fără complexe datorate unor restricții impuse de tradiții. Activi în domeniul economic, evreii n-au fost numai cârciumari, negustori și cămătari, cum îndeobște au fost văzuți și demonizați pentru asemenea practici „neonorabile", ci au pătruns repede în

Analele Bucovinei, **XX**, *1* (42), p. 181–200, București, 2014

BDD-A32885 © 2014 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:52:50 UTC)

industrie şi bănci, în administraţie şi peste tot unde au găsit o sursă de câştig[1]. Evreii din România Mică, viitorul Regat, la fel ca şi cei din teritoriile româneşti aflate sub stăpânire străină, nu au întârziat să ceară drepturi civile şi politice care le-au fost refuzate dintr-un motiv întemeiat: teama de a pierde toate poziţiile şi funcţiile de conducere, iar intervenţia finanţei evreieşti europene, în cadrul Congresului de la Berlin (1 iunie – 1 iulie 1878), condiţionând recunoaşterea independenţei României de acordarea unor drepturi pentru evrei, a iritat opinia publică românească care a simţit că i se forţează mâna.

O situaţie deosebită aveau evreii din Bucovina, unde stăpânirea austriacă, după ce, la începuturi, a avut o atitudine intolerantă faţă de evreii pătrunşi în noua achiziţie teritorială, din Galiţia, a sfârşit prin a-i accepta şi coopta în exploatarea şi stăpânirea provinciei, devenită Ducatul Bucovinei, după 1862. În Bucovina, evreii au fost folosiţi ca factor de germanizare, deoarece erau vorbitori de limbă germană, majoritatea erau şcolarizaţi şi, chiar dacă-i concurau pe germani în meserii şi industrii, erau aliaţii de bază în activităţile publice[2].

Ce-au constatat românii care, desprinşi din lumea satelor, după îndelungate privaţiuni şi după eforturi intelectuale de recuperare a rămânerii în urmă, aspirau spre ocuparea unor poziţii sociale, funcţii şi posturi, considerate ca fiind de drept ale lor? Au constatat că marea majoritate a funcţiilor şi posturilor sunt ocupate de străini, în special de evrei. Presa românească din Bucovina îi semnalează peste tot: în comerţ, industrie şi administraţie, în justiţie, în sănătate (doctori şi farmacişti), în presă, în şcoală, ca elevi şi ca profesori, în tot locul[3]. În condiţiile în care evreii reprezentau, în 1910, numai 12% din populaţia Bucovinei, aproape de la sine a prins rădăcini teoria lui *numerus clausus* pătrunsă şi în programele politice ale partidelor şi mişcărilor de extremă dreaptă, fără însă să fie emanaţia lor. Primul Război Mondial, prin urmările sale, lăsa impresia, în opinia publică românească, că războiul se purtase pentru ca minoritarilor să li se recunoască drepturi şi libertăţi la care nici nu se puteau gândi înainte de război. Ideea proporţionalităţii în şcoli, facultăţi, posturi şi funcţii nu era nouă, cel puţin în Bucovina, exprimând cerinţa ca locurile ocupate să fie în concordanţă cu ponderea etniei în structura populaţiei.

[1] Vezi Andrei Oişteanu, *Imaginea evreului în cultura română. Studiu de imagologie în context est-european*, ediţia a II-a, Bucureşti, Editura Humanitas, 2004; Ioan Stanomir, *De două mii de ani*, în „Idei în dialog", Bucureşti, anul II, nr. 5 (8), mai 2005, p. 33–34; Alexandru Florin Platon, *Denigrarea prin corp ca expresie a diferenţei. Cazul alterităţii iudaice cu un exemplu românesc de transfer simbolic*, în vol. *In honorem Ioan Ciupercă. Studii de istorie a românilor şi a relaţiilor internaţionale*, Iaşi, Editura Universităţii „Al. I. Cuza", 2007, p. 515–528.

[2] Mihai Iacobescu, *Din istoria Bucovinei*, vol. I, *1774–1862. De la administraţia militară la autonomia provincială*, Bucureşti, Editura Academiei Române, 1993, p. 167–169.

[3] Vezi „Revista politică", Suceava, colecţia din anii 1888–1890; Iorgu G. Toma, *Justiţia în România*, Cernăuţi, 1928; Ion Cernat, *Cu Iorgu G. Toma despre naţionalism şi verticalitate*, Iaşi, Editura Pim, 200

BDD-A32885 © 2014 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:52:50 UTC)

În anul 1923, când nu putem vorbi de extremă dreaptă în Vama, o delegație de reprezentanți ai comunelor din județele Bucovinei a mers la București, la primul-ministru, I. I. C. Brătianu, care, însă, a primit în audiență câțiva fruntași, unul dintre aceștia fiind Nicolae Lucanu din Vama, care lasă niște însemnări despre acest eveniment[4]. Or, tocmai Nicolae Lucanu, care nu lasă, din însemnările sale, să se vadă că ar fi fost un antisemit sau, mai bine zis, era antisemit numai „cât trebuie și stă bine", are curajul să-i spună primului ministru să aplice *numerus clausus*, la care I. I. C. Brătianu nici nu i-a răspuns.

În perioada interbelică are loc trecerea de la antisemitismul declarativ la antisemitismul agresiv, în vorbă și faptă, ajungând, în condițiile politice determinate de criza economică din anii 1929–1933 și de regimul de autoritate monarhică, la vârfurile puterii, ca politică de stat. Se spune că măsurile discriminatorii luate de Carol al II-lea împotriva evreilor ar fi fost determinate de intenția, în condițiile izolării României pe plan extern, de a se apropia de Germania nazistă. Să observăm că acest factor extern nu este determinant. Condițiile erau „coapte" în interior, unde are loc o transformare a antisemitismului, în sensul că din practică individuală devine doctrină de partid (L.A.N.C. și Garda de Fier) și, apoi, politică de stat. Acum evreul devine responsabil de toate relele și, ca victimă, poate fi reprimat, deoarece s-a indus în conștiința majorității că el este dușmanul din interior, el este crâșmarul care otrăvește pe țăran, el, cămătarul, care scoate gospodăria țărănească la vânzare, el, negustorul, care acaparează la prețuri mici produsele muncii țăranului și, peste toate, el poartă stigmatul ancestral: deicidul și infanticidul ritual. Pe de altă parte, nu toate învinuirile aduse evreilor erau lipsite de suport real: intrarea ilegală în țară, în timpul Primului Război Mondial și după, a multor evrei care și-au făcut repede un rost în noua țară și, alt fapt de netăgăduit, constă în acordarea de împrumuturi cu dobânzi de până la 30%. În primul caz, aflăm că în 30 mai 1919, numai în județul Câmpulung erau 222 de străini, dintre care 67 de evrei, iar în Vama, conform unui *Tablou de străinii domiciliați în comună*, sunt trecute 26 de persoane de diverse etnii[5]. În „Monitorul Bucovinei", Cernăuți, nr. 53, 10 septembrie 1920, guvernul local, prin Secretariatul General de Interne, publică o *Ordonanță*, prin care, la art. 1 se spune: „Oricine nu poate face dovada că este cetățean român se consideră de străin și este îndatorat ca în termen de 8 zile de la sosirea sa în Bucovina, să se prezinte prefectului județului în care se stabilește pentru a obține un bilet de liberă petrecere"[6].

În ceea ce privește împrumuturile de la băncile aflate în proprietatea evreilor, primite de locuitorii din Vama în timpul și anterior crizei economice din 1929–1933, care trebuiau lichidate ca datorii agricole, aflăm dintr-o adresă a Primăriei orașului Vama către Prefectura județului Câmpulung, din 15 mai 1934,

[4] Nicolae Lucanu, *Carte de însemnări*, manuscris aflat în posesia familiei.

[5] Serviciul Județean al Arhivelor Naționale Suceava (în continuare se va cita S.J.A.N.S.), Fond *Prefectura Câmpulung*, Dosar 1/1918.

[6] *Ibidem*, [illegible]

BDD-A32885 © 2014 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:52:50 UTC)

că Vama are 1 250 capi de familie. Dintre aceştia, 500 au făcut declaraţii la Judecătoria Mixtă Vama, circa 50 la Tribunal. Până la 560 de capi de familii au avut datorii mici pe care le-au lichidat, parte n-au avut deloc. Numărul capilor de familie evrei este de 80. Circa 50–60 au aranjat chestiunea datoriilor prin învoială, iar restul de 1–2% n-au făcut declaraţii[7].

Anterior rezolvării datoriilor agricole prin intervenţia statului, celor care contractaseră împrumuturi şi n-au putut plăti ratele şi dobânzile, li s-a scos la licitaţie averea lor mobilă şi imobilă de către cămătarii evrei, ceea ce a produs mare agitaţie printre locuitorii datornici, care au fost organizaţi de către mişcările de extremă dreaptă în Liga contra cametei.

„În rândul populaţiei, ni se spune într-un raport al agentului de siguranţă din Vama, domneşte o ură mare contra evreilor [cămătari, n. a. – I. C.], nu numai din cauza datoriilor mari, ci şi ca urmare a propagandei antisemite făcută de reprezentanţii Ligii Apărării Naţional Creştine (A. C. Cuza) şi ai Gărzii de Fier[8] (Corneliu Zelea Codreanu). Toate nemulţumirile acumulate în anii crizei au fost uşor canalizate spre elementul evreiesc de către agitatorii de dreapta veniţi în Vama din judeţ, pentru a agita spiritele în cadrul întrunirilor, mitingurilor şi marşurilor, când s-a ajuns la ciocniri cu poliţia"[9]. Într-un raport al prefectului judeţului Câmpulung către Directorul Ministerial – Cernăuţi, din 28 iulie 1930, se arată cauzele nemulţumirilor: 1) Lipsa de lucru (şomaj exagerat); 2) Neputinţa de a plăti datoriile, care a dus la revolta contra cametei uzurpatoare; 3) Execuţiile silite[10].

Legislaţia rasială antisemită din timpul regimului de autoritate monarhică a lui Carol al II-lea, în condiţiile în care mişcarea legionară fusese decapitată, iar monarhul era în relaţii de afaceri cu oligarhia financiară şi industrială evreiască, pare de neînţeles numai dacă facem abstracţie de guvernarea Goga-Cuza (27 decembrie – 10 februarie 1938), care declanşează legislaţia discriminatorie antisemită, prin *Legea de revizuire a cetăţeniei evreilor*. Legislaţia antievreiască, iniţiată de Carol al II-lea şi continuată de regimul Antonescu până în 1944, a început cu *Decretul lege privitor la statutul juridic al evreilor şi la oprirea căsătoriilor între români şi evrei*[11].

Sunt stabilite prin lege criteriile care defineau calitatea de evreu, împărţite în categorii, cu drepturile, restricţiile şi interdicţiile impuse cetăţenilor evrei. Legea stabilea trei categorii de evrei: I – evreii veniţi în România după 1918; II – evreii naturalizaţi individual până la 30 decembrie 1918 sau cei naturalizaţi colectiv pentru participarea la Războiul de Independenţă din 1877: cei care au fost naturalizaţi în

[7] *Ibidem*, Dosar 63/1934, f. 214.

[8] *Ibidem*, Dosar 31/1930–1933, f. 26 (*Raportul agentului de siguranţă Leonte Lateş din Vama*).

[9] *Ibidem*, f. 54 şi f. 59.

[10] *Ibidem*, f. 166.

[11] Lya Benjamin, *Prigoană şi rezistenţă în istoria evreilor din România, 1940–1944. Studii*, Bucureşti, Editura Hasefer, 2001, p. 37; idem, *Studiu introductiv*, în vol. *Evreii din România între anii 1940–1944*, vol. [illegible] XIV.

BDD-A32885 © 2014 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:52:50 UTC)

Dobrogea prin legile din 1879, 1909 și 1912; cei care au luptat în prima linie în războaiele României, cei răniți, decorați, cei citați cu ordin de zi pentru bravuri, urmașii celor căzuți în războaiele României și urmașii evreilor menționați la categoria a II-a; III – evreii încetățeniți prin legile din 1919, recunoscute prin Constituția din 1923, în care intrau majoritatea evreilor din România[12].

La cererea Ministerului Justiției, Direcțiunea judiciară, cu ordinul nr. 838, din 11 ianuarie 1938, Prefectura județului Câmpulung Moldovenesc, Serviciul Administrativ, cu adresa nr. 420/1938 din 17 ianuarie 1938, cere primăriilor din județ să înainteze de urgență, în cel mult trei zile, un tablou numeric cu evreii cărora li s-a recunoscut cetățenia română, potrivit legii pentru dobândirea și pierderea naționalității române. Se atrage atenția ca, pentru întocmirea *Tabloului*, primăriile să se folosească exclusiv de registrul de naționalitate, prevăzut în articolul (a se vedea paginile următoare) 53 al *Regulamentului privitor la constatarea naționalității române*. De asemenea, se specifică întocmirea unei liste speciale cu cei înscriși ulterior, pe baza unei hotărâri judecătorești[13].

Primăria comunei urbane Vama reușește să realizeze situația cerută; în 28 ianuarie 1938 o înaintează Prefecturii Câmpulung, iar un exemplar este afișat „pe tabla neagră a Primăriei, în vederea revizuirii cetățeniei, conform Decretului-lege publicat în „Monitorul Oficial", nr. 18, din 22 ianuarie 1938", după cum aflăm dintr-un proces-verbal din 3 februarie 1938, semnat de Constantin Mihalache, președintele comisiei interimare a orașului Vama[14]. De asemenea, Primăria Vama, înaintează o copie de pe *Tabloul de naționalitate* și Judecătoriei Mixte Vama, pentru clarificarea situație juridice a cetățenilor, etnici evrei, din localitate[15].

Redăm mai jos conținutul *Tabloului*, care este departe de a fi complet și fără greșeli, în ideea de a contribui la istoria comunității evreiești din Vama, a vechimii și a numărului acestei etnii, număr care, cu excepția recensămintelor realizate de stăpânirea habsburgică în Bucovina și a recensământului românesc din 1930, rămâne mereu controversat. Pe baza *Tabelului de naționalitate* se poate face o comparație între numărul și numele capilor de familie înscrise și cele conținute în alte lucrări, ale căror autori au folosit ca surse de informare memoria individuală[16] și colectivă a supraviețuitorilor deportării în Transnistria între anii 1941, 1943 și 1944. Cel care furnizează informații despre comunitatea evreilor din Vama, Itzchak Isidor Merdler, se află pe *Tabloul de naționalitate* la nr. 100 (Merdler Isak), ca și cum ar fi fost cap de familie, când, în realitate, el avea, în 1938, 8–10 ani (nu este trecut cu anul nașterii).

[12] *Ibidem*, p. 28–41.

[13] Arhiva Primăriei Vama, Dosar 4/1938: *Relativ la revizuirea cetățeniei evreilor. Ordine și instrucțiuni*, f. 2.

[14] *Ibidem*, f. 6, 8.

[15] *Ibidem*, f. 7.

[16] Veronica Bârlădeanu (redactor), *Viața și martiriul evreilor din Câmpulung, Bucovina*, vol. I, București, Tipografia Cicero, Media Holding, 1998. În această lucrare, Itzchak Isidor Merdler vorbește despre c

BDD-A32885 © 2014 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:52:50 UTC)

Tablou nominal de numele şi prenumele evreilor înscrişi în registrul de naţionalitate al comunei urbane Vama, întocmit potrivit legii publicate în „Monitorul Oficial", nr. 18, din 22 ianuarie 1938

Nr. crt.	Numele	Anul naşterii
1.	Adelstein Feiver	1865
2.	Adler Moritz; soţia: Mariem, copii: Brunno	1892, 1923
3.	Alper Aron; soţia: Saly; copii: Dora, Herman, Frima, Jetti, Clara, Eugenia, Relika	1885, 1890, 1903?, 1905, 1907, 1909, 1910, 1914, 1915
4.	Alper Hermman	1903
5.	Alper Michael; soţia: Wittye; copii: Clara	1869, 1878, –
6.	Adler Golde Mendel	1871
7.	Berl Israel David; soţia: Ester; copii: Toni, Gusta, Saly, Rosa	1879, 1881, 1904, 1912, 1913, 1911
8.	Bernfeld Chaim	1892
9.	Bernfeld Leisser; soţia: Rifca; copii: Isidor	1861, –, 19 ani
10.	Bernstein Wolf; soţia: Brauer n. Werner; copii: Nessie Frige	59 ani, –, 1912
11.	Bittkower Berl; soţia: Susel; copii: Gusta, Rubin	55 ani, 54 ani, 1904, 1911
12.	Bittkower Malka Rosa	1897
13.	Bittkower Moses	1900
14.	Bittkower Zitta	1902
15.	Burg Iosef; soţia: Yetti	44 ani, 43 ani
16.	Bercovicz (fost Senderovici Meier); soţia: Yetti	1899, 1907
17.	David Chaime; soţia: Rosa	1858, 51 ani
18.	David Channe	54 ani
19.	David Hersch; soţia: Marianne; copii: Theresie	1856, 1860, 1904
20.	David Lauser; soţia: Rosa	1853, 1851
21.	David Mendel; soţia: Toni; copii: Ernest, Elesa, Mitzi, Margareta	1878, 1888, 1904, 1908, 1909, 1913
22.	David Michael; soţia: Hami	1896, 1901
23.	Drukmann Sabina; copii: Gisela, Malli	1871, 1904, 1908
24.	Eisenkraft Isak; soţia: Pesie; copii: Iosif Max	1896, 1900, 1923
25.	Eisenkraft Malka Riva	1901
26.	Eisenkraft Moses; copii: Ettel, Dora, Iente Perl	1865, 1905, 1910, 1911
27.	Eisenkraft Rachel Lea	1892
28.	Eisenkraft Samuel; soţia: Chamma	1891, 1897
29.	Eisenkraft Ziri	1889
30.	Engler Frimme Hudie	1900
31.	Engler Nussen; soţia: Ester; copii: Hermann	1863, 1870, 1904
32.	Engler Samuel	1904
33.	Feldhammer Abraham; copii: Fany	1880, 1909
34.	Feldhammer Perl Ludwig	1883
35.	Feldhammer Chiam Asirel; soţia: Mariem; copii: Moses, Erna	1866, 1866, 1920, 1924
36.	Feldhammer Getzel; soţia: Taube	1862, 1867
37.	Feldhammer Gisela a Simeon; copii: Rosa, Efroim	1866, 1910, 1912
38.	Feldhammer Hers; soţia: Ettel	1863, 1865
39.	Feldhammer Iacob a Azig; soţia: Fany-Singer	1863, 1865
40.	Feldhammer Solomon; soţia: Chame; copii: Bertha, Leon	1877, 1884, 1909, 1910
41.	Feldstein Aron; soţia: Rebeica; copii: Bluma, Lajos	53 ani, 40 ani, 20 ani, 1914
42.	Feldstein David	72 ani
43.	Feldstein Iosef; soţia: Rosa; copii: Eva	48 ani, 39 ani, 1907
44.	Feldstein Gusta	1896
45.	Feldstein Perl	24 ani
46.	Frenkel A	

BDD-A32885 © 2014 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:52:50 UTC)

(continuare)

47.	Frenkel Iacob; soţia: Reghina	68 ani, 1861
48.	Frenkel Bernhard	1888
49.	Flaischer, fost Frischlender Mendel; soţia: Fiege-Rifca; copii: Aron	1893, 1893, 1921
50.	Flaischer Malka	–
51.	Gerber Iosef; soţia: Clara; copii: Lotti, Lolca, Hermann	54 ani, 46 ani, 19 ani, 17 ani, 13 ani
52.	Flaischer Maliza	–
53.	Glukstern Abraham Hersch	1885
54.	Glukstern Chaim; soţia: Chame-Hudie; copii: Sidonia	1883, 1888, 1913
55.	Glukstern Laiser Wolf; soţia: Cheve	1852, 1855
56.	Glukstern Moses	1896
57.	Glukstern Rosa	1900
58.	Goldringher Iacob; soţia: Eva	1859, 1860
59.	Goldringher Grette	24 ani
60.	Goldringher Lotti	38 ani
61.	Gross Amalia a Carol	1859
62.	Huttmann Beruhard	1900
63.	Huttmann Bernhard; soţia: Silvia	1893, 1900
64.	Huttmann Bertha Israel	73 ani
65.	Huttmann Bertha; copii: Fany, Carol	44 ani, 1904, 1911
66.	Huttmann Mendel; soţia: Feige Reisie	1863, 1868
67.	Dr. Huttmann Moses; soţia Malka; copii: Silvia	1883, 1880, 1916
68.	Huttmann Pepie	58 ani
69.	Huttmann Rosa a Selig	1886
70.	Hundert David; soţia: Maria; copii: Gisella, Jemie	46 ani, 36 ani, 12 ani, 4 ani
71.	Kolkstein Isak; soţia: Rifka	71 ani, 70 ani
72.	Katz Anna a Samuil	1894
73.	Katz Bliane Ginttel	1902
74.	Katz Israil	1897
75.	Katz Littmann	1896
76.	Katz Malie	1889
77.	Katz Mandela a Samuil	1900
78.	Katz Moses Chaim	1895
79.	Katz Samuil; soţia: Jerente; copii: Isak	1860, 1865, 1907
80.	Kinsbrumer Sara Efraim	1872
81.	Kinsbrumer (fost Feiner Franim)	1901
82.	Dr. Korber Isidor; soţia: Resie; copii: Teodor, Berthold	1888, 1892, 1918, 1920
83.	Kreindler Josefine	1896
84.	Kreindler Martin	1878
85.	Kreindler Oskar; soţia: Amalia; copii: Hermann Artur	1869, 1878, 1911
86.	Kreindler Aurora	67 ani
87.	Laufer Reisel	–
88.	Laufer Amelie	–
89.	Laufer Ruchel	–
90.	Laufer Feivel; soţia: Schneidel Ruchel; copii: Israel, Alexander	1885, 1884, 1912, 1917
91.	Merdler Hersch; soţia: Ana; copii: Iacob, Maria, Filip, Fanie, Elias	1866, 1873, 1906, 1908, 1910, 1912, 1916
92.	Meltzer Mayer; soţia: Rosa; copii: Malvina, Simion, Rubin	–
93.	Meltzer Samuil; soţia: Metta; copii: Malvina, Bertha, Pincas	1916
94.	Merdler Sa[illegible]	[illegible]

BDD-A32885 © 2014 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:52:50 UTC)

(continuare)

95.	Merdler Abraham; soţia: Cheie–Rosie	–
96.	Merdler Cilli a Moritz	1896
97.	Merdler Cilli Nety	1893
98.	Merdler Jannete	1878
99.	Merdler Isak	–
100.	Merdler Iakob	1897
101.	Merdler Markus	1900
102.	Merdler Samuil; soţia: Charlotte; copii: Hariette Cilli, Kelmann, Eleonora, Iacob, Hermann, Isidor, Saul Moritz, Betti	1875, 1878, 1904, 1903, 1906, 1908, 1911, 1914, 1918, 1922
103.	Muhlard Hersch; soţia: Bertha	1893, –
104.	Muhlard Joel	1902
105.	Muhlard Mensche; soţia: Emma	1881, 1899
106.	Muhlard Moses; soţia: Martha; copii: Ida	–
107.	Muhlard Rebeica	1897
108.	Muhlard Sofia	1899
109.	Meltzer Lotte a Pinkas	–
110.	Merdler Isidor; soţia: Anna	1880, 1887
111.	Neumann Hermann; soţia: Chaie; copii: Judith	1885, 1900, 1923
112.	Neghea Albrecht; soţia: Rosa; copii: Saly	1891, 1896, 1917
113.	Pasternak Hermann	1900
114.	Pasternak Melech; soţia: sara	1896, 1893
115.	Pasternak Resel; soţia: Rosa; copii: Frieda	–, –, 1908
116.	Pressner Daniel	1900
117.	Pressner Moses; soţia: Jetti; copii: Metta, Bruno	1873, 1878, 1904, 1911
118.	Pressner Solomon; soţia: Gisela	1898, 1899
119.	Rapaport Nuchen; soţia: Branne; copii: Arnold	1868, 1857, 1912
120.	Rossner (Sand Iacob)	–
121.	Rossenbaum Iacob; soţia: Sofia	1971, 1870
122.	Rubner Lotti; copii: Hersch Leib, David	–, 1911, 1912
123.	Rubner Mali	1855
124.	Rubner Taube	1880
125.	Rosenhek Iacob	1903
126.	Rosenhek Liba	1900
127.	Rosenhek Moses; soţia: Lotti	1862, –
128.	Sand Isak; soţia: Dora	1899, 1899
129.	Sand Israil; soţia: Gusta	–
130.	Schapira Artur a Chaim	1894
131.	Schapira Blima a Kalmann	1853
132.	Schapira David	1899
133.	Schapira Fani a Chaim	1898
134.	Schapira Hermann	1892
135.	Schapira Ida a Chaim	1897
136.	Schapira Jetti a Chaim	–
137.	Schapira Isak; soţia: Rosa; copii: Regina, Iosif	1878, 1881, 1910, 1913
138.	Schapira Idel	1873
139.	Schapira Marcus; soţia: Anna; copii: Dionisie	1867, 1869, 1905
140.	Schapira Mordko a Abraham Chaim	1896
141.	Schapira Rosa a Chaim	1901
142.	Schapira Saul Chaim	1899
143.	Schapira S[illegible]	

BDD-A32885 © 2014 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:52:50 UTC)

(continuare)

144.	Schlegel Antschel; soţia: Malke Taube; copii: Feivel, Jetti, Leiser, Pepi	1877, –, 1904, –, –, –
145.	Schlegel Chaim Bar	–
146.	Schegel Clara	–
147.	Schegel Hermann	–
148.	Schegel Jetti	–
149.	Schwartz Chaim	1893
150.	Schwartz Hersch; soţia: Anna; copii: Iackob, Maria, Filip, Fany, Elias	1886, 1873, 1906, 1908, 1910, 1912, 1916
151.	Seidenstein Heinrich; soţia: Sali	1864, –
152.	Seidenstein Max	1894
153.	Sbriseher Toni	–
154.	Silbenstein Samuel; soţia: Iolanda	1881, 1884
155.	Schapira Max; soţia: Iolanda	1887, 1890
156.	Schapira Solomon; soţia: Clara; copii: Walter	1893, 1903, 1924
157.	Schapira Pinkas Kalmann; soţia: Fanty; copii: Ulrike	1899, 1899, –
158.	Spindel vel Bach; Mendel Iacob Hersch; copii: Lea Sitte, Sara, Mattel Breina	–, 1886, 1910, 1916, 1921
159.	Schwartz Hersch; soţia: Rifka; copii: Chaim, Jetti Rachel, Abracham, Pesach, Nechire, Maria	1855, 1881, 1898, 1900, 1918, 1915, 1920, 1921
160.	Saltzberber Samuel	1877
161.	Tabac Bruha recte Rerta	1857
162.	Than fost Stern Marcus	1897
163.	Than fost Stern Moses	1899
164.	Than fost Stern Berta	1922
165.	Tabac Herman; soţia: Erna; copii: Ruth	1891, –, –
166.	Than Pessie; copii: Marcus	1871, 1897
167.	Vogelfengher Hersch; soţia: Malvina	1896, 1896
168.	Vogelfengher Ida; soţia: Channe; copii: Mina	1870, –, –
169.	Vogelfengher Iacob	1901
170.	Vogelfengher Marcus	1899
171.	Vogel Lotti a Mayer; copii: Sami (Samuil)	–, 1911
172.	Weiningher Chaim; soţia: Rosa; copii: Isak, Osias, Solomon, Dora	–, –, 1904, 1907, 1909, –
173.	Weiningher Sine Chaine	1903
174.	Wechsler Adolf	1850
175.	Wengher Samuel david	1900
176.	Wurm Sara	1897
177.	Wurm Henie	1898
178.	Wurm Rifka	1860
179.	Wengher Marie David; copii: Maria, Saly, Netti	–
180.	Ziegler Solomon; soţia: Anna; copii: Mayer	1876, –, –
181.	Ziegler Marien Perl; copii: Frime, Sara, Isah, Iakob Ionnas	1878, 1902, 1904, 1906, 1903
182.	Zigher Cilli	1902
183.	Sand Abraham	1880
184.	Sand Iossel	–
185.	Than Iosef, fost Stern	1905
186.	Laufer Scheindel Milke	–
187.	Hellingher Moses; soţia: Iecheved; copii: Samuel, Bernhard, Sara	1897, 1898, 1920, 1921, 1923

BDD-A32885 © 2014 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:52:50 UTC)

(continuare)

188.	Sand Fulie; copii: Abraham Berl, Bela, Marien Ester, Rachel Lea, Solomon Isac, Osias	–
189.	Dermer Abraham	1914
190.	Frenkel Samuel	1887
191.	Eengher Mendel Iossel	1894

Prezentul tablou nominal se certifică de noi pentru exactitate.
Vama, la 28 ianuarie 1938
Preşedintele Comisiei interimare, Secretar.

Pe data de 5 februarie 1938, Primăria Vama completează *Tabloul de naţionalitate* cu un *Supliment I*, opt capi de familie, patru soţii şi trei copii, în total 15 persoane[17]:

Nr. crt.	Numele	Anul naşterii
1.	Braier Berl	1857
2.	Braier Ionnas	1893
3.	Braier Minea	1898
4.	Neumann Iosef; soţia: Dobriţa	–
5.	Neumann Sigmund; soţia: Trieda; copii: Arthur, Alexandru	1877, 1891, 1912, 1915
6.	Singer Moses	1898
7.	Singer Moses; soţia: Chaie; copii: Pina	1872, –, –
8.	Schwartz Arnold a Iacob	1882

Pe data de 18 februarie 1938, Primăria înscrie, într-un *Supliment II*, alţi patru capi de familie în registrul de naţionalitate[18]:

Nr. crt.	Numele	Anul naşterii
1.	Münz Adolf	1901
2.	Münz Iosef	1903
3.	Münz Isak cu soţia Ettel	1857
4.	Münz Mina	1876

Ce observăm la o analiză mai atentă a *Tabloului de naţionalitate*, care cuprinde (ar fi trebuit să cuprindă) pe toţi evreii din Vama? În primul rând vedem că marea majoritate a celor înscrişi în tablou sunt născuţi în a doua jumătate a secolului al XIX-lea, unii chiar la mijlocul acestui secol, fără să putem preciza că toţi s-au născut în Vama, însă, cu siguranţă, sunt şi dintre cei care, prin părinţii şi bunicii lor, stau la baza comunităţii evreieşti din Vama. Este adevărat că primii evrei în Vama sunt veniţi după instalarea stăpânirii habsburgice asupra nord-vestului Moldovei, numit apoi Bucovina[19], dar aşezarea lor în număr mai mare a

[17] Arhiva Primăriei Vama, Dosar 41/1938, f. 20.
[18] *Ibidem*, f. 68.
[19] Vezi Ion Cernat, Elena Lazarovici, *600 de ani de istorie al satului Vama. Studii şi schiţe monografice*, ediţ

BDD-A32885 © 2014 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:52:50 UTC)

început în prima jumătate a secolului al XIX-lea, fiind legată, în principal, de dezvoltarea economică a localităților de pe valea râului Moldova. Un exemplu concludent îl reprezintă orașul Gura-Humorului, care, „în jurul anului 1840 [...], devine un târg foarte frecventat, oferind, astfel, posibilități de câștig. Din acel moment, numărul evreilor a crescut în fiecare an. În 1873, existau deja în localitate 800 de locuitori evrei"[20]. Probabil că și în Vama, după 1840, s-au așezat mai multe familii de evrei, numărul lor crescând suficient de mult până în 1874, pentru ca Primăria târgului Vama, prin primarul Gavril Toma, să le aprobe o suprafață de teren pentru cimitir. Faptul este consemnat, cu unele accente critice, de către cronicarul Vamei, cantorul Nicolae Lucanu, care-l acuză pe primarul Gavril Toma nu numai că a dat loc de cimitir pentru evrei, dar că a deschis calea evreilor înstăriți să cumpere, de la cetățenii săraci și neștiutori, drepturile de pădure, numite drepturi de servitut[21].

Până la recensământul austriac din anul 1890, nu știm cu exactitate numărul evreilor din Vama; atunci au fost înregistrate 501 persoane, apoi, la recensământul din 1910, au fost înregistrate 618 persoane. La recensământul din 1930 au fost înregistrați 392 de evrei[22], numărul lor crescând în opt ani la 426, după cum arată *Tabloul de naționalitate* întocmit de Primăria Vama, creștere care poate fi datorată sporului natural, deși în *Tablou* este înregistrat un singur copil cu vârsta de 4 ani, născut în 1934, cu prenumele Jemie, în familia Hundert David și Maria. De regulă, se vorbește despre evrei, în general, cei din Vama nu sunt excepție, că formau o etnie bogată, bine ancorată în toate sectoarele economice și slujbele aducătoare de venituri. În parte este adevărat și sunt prea multe mărturii și documente ca să infirme cele susținute în epocă de către partide, mișcări politice, persoane particulare, toți cei care nutreau sentimente antisemite. Așa cum am mai arătat[23], nu toți evreii erau industriași, comercianți sau meseriași, mulți evrei din Vama erau săraci, duceau o viață modestă, împărtășeau soarta celor mulți și tocmai acești evrei săraci se manifestau împotriva coreligionarilor care ocupau poziții economice de frunte. Memoriul adresat Prefecturii Câmpulung, în 13 iunie 1931 și semnat de 49 de evrei săraci din Vama, ne dă posibilitatea să vedem și cealaltă față a comunității evreiești din Vama: „Noi mai jos iscăliți, locuitori de religie mozaică din Vama, județul Câmpulung, cetățeni români, vă aducem următoarele la cunoștință: conform *Legii Cultelor*, s-a înființat și în orașul Vama o comunitate ebraică. În acest orășel este o populație de cam 100 locuitori [capi de familie, n. n. – I. C.] cu drept de a exercita drepturile cetățenești. Locuitorii evrei din această localitate sunt fără avere și mulți nu-și pot câștiga

[20] Georg Geib, *Istoria unui mic oraș. Studiu monografic al localității Gura Humorului (1774–1940)* (I), în „Analele Bucovinei", București, anul XVI, nr. 2, 2009, p. 271–275.

[21] Ion Cernat, Elena Lazarovici, *op. cit.*, p. 353; Nicolae Lucanu, *op. cit.*

[22] *Ibidem*, p. 353, p. 271–275.

[23] Ion Cernat, *O comunitate etnică dispărută: evreii din Vama*, în „Crai nou", Suceava, 11 octombrie 201

BDD-A32885 © 2014 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:52:50 UTC)

nici cele trebuincioase traiului, aşa că întreţinerea reprezentanţilor comunităţii nu poate fi suportată de ei. N-am dorit înfiinţarea unei comunităţi şi nici nu am fost întrebaţi, ci fără ştirea noastră ne-am găsit în faţa unui lucru gata, de care nu avem nevoie, deoarece fiind sărmani nu avem cu ce întreţine un rabin, aşa că [...] rugăm desfiinţarea comunităţii israelite din Vama"[24]. După ce comitetul ales este învinuit de nereguli, inclusiv în legătură cu mânuirea banilor, se face precizarea că „toate registrele şi cărţile se poartă nu în limba statului, românească, pe care o înţeleg toţi [...], ci în limba ebraică pe care mulţi nu o cunosc [numai 169 de persoane cunoşteau limba idiş, potrivit recensământului din 1930; limba ebraică nici nu este amintită, n. n. – I. C.] şi nu se poate controla ce este trecut în ele"[25]. Ce este mai grav decât încasarea unor taxe în mod abuziv este că „din aceste cauze se face politică şi se trece la ceartă în loc de rugăciune, se ajunge în templu la bătăi"[26]. Să reţinem că existenţa unei comunităţi este legată de prezenţa unui rabin în mijlocul credincioşilor şi sub acest aspect locuitorii evrei din Vama nu formau o comunitate, fiind o filială a comunităţii din Câmpulung. Pentru nevoile comunităţii din Vama a fost angajat un haham şi o altă persoană care ţinea rugăciunile sâmbăta şi de sărbători[27]. În Vama au fost două sinagogi: cea veche, de la începuturile comunităţii, lăsată în părăsire, se afla sub pădurea de pe dealul Barbuşca, pe unde sunt acum casele familiilor Migda şi Vaman, apucată în stare de degradare de Baltag (cizmar), care locuieşte pe Strâmtura, de la care a aflat şi autorul acestor însemnări. Sinagoga nouă (o numim aşa, deşi nu mai există), pe locul unde a fost (lângă clădirea fostului liceu), s-a degradat până prin anii '70 ai secolului trecut; locul şi ce mai era din clădire au fost vândute cetăţeanului Doinel Ungureanu, care şi-a construit acolo o casă încăpătoare. La Sinagoga nouă, care era suficient de mare, era o cameră unde se ţineau rugăciunile iarna, în care funcţiona şcoala numită Hader, unde se învăţa *Tora Chemara*, punându-se bazele pentru învăţarea limbii ebraice[28].

Evreii din Vama, nu numai cei săraci, erau înscrişi într-un *Registru de naţionalitate*, inclusiv cei care dobândiseră cetăţenia română după 1918, adică toţi cei care fuseseră naturalizaţi prin legile fostului Imperiu Austriac şi Austro-Ungar (1867–1918). În dosarul cu „revizuirea evreilor" sunt suficiente dovezi de dobândire a indigenatului de către evreii veniţi în Bucovina din Galiţia, în principal în virtutea legilor care acţionau în fostul imperiu şi în Bucovina. De asemenea, sunt dovezi de dobândire a indigenatului în anii 1919–1938, până la apariţia Decretului-lege din 22 ianuarie 1938. Dintr-o adresă din 6 aprilie 1938, elaborată de Ministerul Justiţiei, Direcţiunea Judiciară, se desprind cele două posibilităţi

[24] S.J.A.N.S., Fond *Prefectura Câmpulung*, Dosar 68/1930 (*Procese verbale, rapoarte, corespondenţă privind activitatea comunităţii izraelite din comuna Vama*), f. 2, 3.

[25] *Ibidem.*

[26] *Ibidem.*

[27] Itzchak Merdler, *op. cit.*, p. 82.

[28] *Ibidem.*

BDD-A32885 © 2014 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:52:50 UTC)

(situații) de dobândire a indigenatului, prevăzute în *Decretul regal nr. 1154*, din 1938, publicat în „Monitorul oficial", nr. 56, din 1938. Articolul 20 din *Regulament* precizează cele două modalități de obținere a indigenatului: 1) Indigenatul dovedit prin registre bine ținute de autoritatea comunală și 2) Un indigenat stabilit pe alte căi decât cea a înscrierii în registru. Pentru primul caz, autoritatea comunei eliberează un certificat, constatând că persoana este trecută în registru; în al doilea caz, constatarea indigenatului și modul de dobândire trebuie să arate că a fost dobândit prin naștere, căsătorie, obținerea unei funcții publice, dobândire tacită[29]. Prevederile Decretului regal din 1938 sunt suficient de permisive, dând posibilitatea celei mai mari părți a locuitorilor evrei din comunele și orașele României să-și dovedească indigenatul. Menționăm că la nivelul unei comune urbane ca Vama, cu judecătorie mixtă, poliție și jandarmerie, locuitorii evrei, fie că erau cetățeni recunoscuți sau nu, s-au folosit de toate oportunitățile, inclusiv de corupția unor funcționari, care au eliberat certificate de naționalitate fără acoperire sau au fost ajutați să-și dobândească indigenatul prin „mișcarea hârtiilor", de către un grefier evreu angajat la Judecătoria Vama, care, până la urmă, a fost schimbat din funcție[30]. Cei care n-au fost înscriși, din diferite motive, în *Tabloul de naționalitate*, au făcut întâmpinare la Curtea de Apel din Cernăuți, au luat declarații de la martori, s-au adresat primăriilor, judecătoriilor și poliției. Pentru a-și dovedi cetățenia, Feivel Laufer cere o declarație de la Nicolae Lucanu, fost primar în 1918, care declară că numitul Feivel Laufer îi este cunoscut, cu domiciliul în Vama, că a făcut cerere „cam în luna septembrie 1918", prin care solicita primirea în asociația indigenală a comunei Vama, care i-a fost admisă în baza drepturilor câștigate cu privire la indigenat[31]. Tot pentru Feivel Laufer dă o declarație și Mayer Melzer, fost consilier comunal, cunoscut de vămeni pentru binele făcut comunei și persoanelor particulare[32], pe care o susține și o semnează[33]. Alții se adresează peste tot, la toate organele îndreptățite, cu mult înaintea anului 1938, și nu obțin cetățenia, ca și Wolf Bernstein, care, împreună cu soția și fiica, a fost șters din registrul de naționalitate, împreună cu alți 45 capi de familie, trecuți într-un *Tablou de evrei din comuna Vama, județul Câmpulung care au fost șterși din registrul de naționalitate și ale căror încheieri, prin care s-a ordonat ștergerea, au devenit definitive*[34]. Tabloul a fost elaborat de Judecătoria Mixtă Vama și cuprinde, pe lângă nume și prenume, încheieri pe baza cărora s-a ordonat ștergerea (Hotărârea judecătorească).

[29] Arhiva Primăriei Vama, Dosar nr. 41/1938, f. 97 (*Adresa nr. 31 110 din 6 aprilie 1938*).

[30] *Ibidem*, dosar nr. 41/1938, f. 90 (*Pretura Plășii Moldova către primăria comunei, nr. 879/1938*); vezi și f. 98, 99.

[31] *Ibidem*, f. 142.

[32] Ion Cernat, Elena Lazarovici, *op. cit.*, p. 127.

[33] Arhiva Primăriei Vama, Dosar nr. 41/1938, f. 143.

[34] *Ibidem*,

BDD-A32885 © 2014 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:52:50 UTC)

Nr. crt.	Numele şi prenumele
1.	Schlägel Sara şi soţul ei Chiam Berr Schlägel
2.	Minz Isak, cu soţia Ettel
3.	Adler Golda a lui Mendel
4.	Bernslein Wolf, cu soţia Brana, născută Werner şi cu fiica Nessie – Feige
5.	Bittkower Malka Rosa
6.	Breier Berl
7.	Breier Miena
8.	David Chane
9.	David Leiser, cu soţia Rosa
10.	Durckman Sabina, cu fiicele Gisela şi Mali
11.	Eisenkraft Malka Rina
12.	Engler Frima Hudie
13.	Feldhamer Getzel, cu soţia Taube
14.	Feldhamer Hersch, cu soţia Ettel
15.	Frenkel Ana
16.	Frenkel Berhard
17.	Fleischer Malka
18.	Glückstern Leiser Wolf, cu soţia Chewa
19.	Glückstern Rosa
20.	Goldringer Grete
21.	Goldringer Lotti
22.	Gross Amalia a lui Carol
23.	Huttmann Berta a lui Israel
24.	Huttmann Pepie
25.	Huttmann Rosa a lui Selig
26.	Kalkstein Isak, cu soţia Rosa Berthold
27.	Dr. Körber Isidor, cu soţia Rosa Berthold
28.	Laufer Amalie
29.	Merdler Abraham, cu soţia Chie-Resie
30.	Merdler Cilli a lui Moritz
31.	Merdler Isak
32.	Mühlard Rebeka
33.	Melzer Lotti a lui Pnkas
34.	Schapira Blina a lui Kalmann
35.	Schapira Ida a lui Chaim
36.	Schapira Jüdel
37.	Schwartz Chiam
38.	Schwartz Hersch, cu soţia Ana şi copiii Iacob, Maria, Filip, Fani şi Elias
39.	Salzberg Dr. Samuel
40.	Vogelfauger Juda, cu soţia Chaine şi cu fiica Mina
41.	Veininger Sima Charie
42.	Weschler Adolf, cu soţia Clara
43.	Wurm Sara
44.	Wurm Henie
45.	Wurm Rifka
46.	Zieger Cilliy

Tabloul este datat 8 august 1938, iar datele sunt certificate prin aplicarea ştampilei Jude[illegible] grefierului şi,

BDD-A32885 © 2014 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:52:50 UTC)

conform enunţului din titlu, ar fi trebuit să fie definitiv, însă încercuirea unor numere (27, 29, 31, 36, 37, 38, 40 şi 42) şi însemnarea cu două paranteze mici unite a altora (nr. 2, 4, 6, 9, 19, 14, 16, 18, 26) ne duce cu gândul că s-a mai „umblat" la acordarea indigenatului.

Cei care nu au dobândit cetăţenia erau consideraţi străini şi nu mai aveau dreptul să ocupe vreo funcţie. Despre dr. Körber Isidor cu familia ştim că a plecat în Canada, însă după anul 1938, împreună cu soţia, îl găsim într-o fotografie, alături de intelectualii din Vama, între care şi preotul Constantin Căilan[35].

Într-un *Tabel nominal cu persoanele revizuite şi şterse din registrul de naţionalitate*, întocmit de Primăria Vama, în 16 august 1938, sunt înscrise 19 nume, din care aflăm că numai patru capi de familie au plecat din ţară, ceilalţi 15 erau morţi la data revizuirii[36].

Din cei 428 indivizi înscrişi în *Tabelul de naţionalitate* trebuie să-i scădem pe cei care n-au obţinut indigenatul, neavând nicio dovadă în acest sens, adică 69 de indivizi înscrişi în *Tabelul* din 8 august 1938 şi pe cei 19 înscrişi în *Tabelul nominal* din 16 august 1938. Cei 340 de indivizi rămaşi cu naţionalitatea dobândită nu reflectă realitatea, deoarece nu ştim câţi dintre aceştia au plecat sau au murit între timp. Totuşi, Itzhak Merdler înscrie o populaţie evreiască, în 1940, de 102 capi de familie, cu 450 de membri, zice el, dar la o verificare mai atentă observăm că din cei 102 capi de familie, 50 nu se regăsesc în *Tabelul de naţionalitate*. Ca să complice şi mai mult lucrurile, Itzhak Merdler înscrie pe locuitorii evrei din Vama, înainte de deportare, adică pe cei ce locuiau în Câmpulung, Gura-Humorului sau Dorna. Pentru a risipi orice îndoială, îi înscriem aici, aşa cum i-a înscris, după memorie, autorul[37]:

Nr. crt.	Numele şi prenumele
1.	Aschkenasi Meschulem
2.	Aschkenasi Salo
3.	Alper Herman
4.	Auerbach Smil
5.	Bitkover Reuben
6.	Bergmann Leib
7.	Deutsch Meir
8.	Druckman ?
9.	Eisenkraft ?
10.	Engler Hermann
11.	Frischlender ?
12.	Feldhammer?
13.	Goldhagen Abraham

Nr. crt.	Numele şi prenumele
14.	Kreindler Iacob
15.	Laufer ?
16.	Lehrer Isak
17.	Lang Solomon
18.	Montag Bernhard
19.	Merdler Saul
20.	Melzer Rubin
21.	Medler Pinkas
22.	Neger Albert
23.	Pressner Bruno
24.	Nadel ?
25	Pressner Donüe
26.	Pollak Itzak

[35] Fotografia este din 1938. Originalul este în posesia familiei Motrescu-Cenuşă din Vama şi este reprodusă în *Monografia satului Vama*. Vezi Ion Cernat, Elena Lazarovici, *op. cit.*, p. 264.

[36] Arhiva Primăriei Vama. Dosar 4/1938. f. 117.

[37] Itzhak M

BDD-A32885 © 2014 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:52:50 UTC)

(continuare)

27.	Rones Peppi
28.	Rosenheck ?
29.	Rosner ?
30.	Neiselberg ?
31.	Sand Avraham
32.	Sand Dora
33.	Sand Mandel
34.	Seidenstein Max
35.	Schegel Feiwel
36.	Schegel Leiser
37.	Schaffer David

38.	Schaffer Arnold
39.	Tarter Bruno
40.	Than Moses
41.	Than Yosef
42.	Vogelfänger Iakob
43.	Vogelfänger Marcus
44.	Wenger David
45.	Weininger Meschnlem
46.	Weininger Meschnlem
47.	Zigler Meir

Autorul nostru nu-i uită nici pe cei care s-au întors din deportare, fără să-şi pună întrebarea simplă că nu puteau fi deportate din Vama 450 de persoane, dintre care s-au întors 90. Iată care sunt cei 47 capi de familie întorşi din Transnistria[38]:

Nr. crt.	Numele şi prenumele
1.	Aschkenasi Meschulem
2.	Aschkenasi Salo
3.	Alper Herman
4.	Auerbach Samil
5.	Bitkover Reuben
6.	Bergmann Leib
7.	Deutsch Meir
8.	Druckman ?
9.	Eisenkraft ?
10.	Engler Hermann
11.	Engler Samuel
12.	Frischlender ?
13.	Feldhammer ?
14.	Goldhagen Mendel
15.	Goldhagen Abraham
16.	Kreindler Iacob
17.	Laufer ?
18.	Lehrer Isak
19.	Lang Solomon
20.	Merdler Saul
21.	Montag Bernhard
22.	Melizer Rubin
23.	Medler Pinkas
24.	Neger Albert

Nr. crt.	Numele şi prenumele
25	Nadel ?
26.	Pressner Bruno
27.	Pressner Donie
28.	Pollak Itzak
29.	Rones Peppi
30.	Rosenheck Marcus?
31.	Rosner ?
32.	Sand Avraham
33.	Sand Dora
34.	Schäffer Arnold
35.	Seidenstein Max
36.	Schegel Flöwel
37.	Schegel Leiser (Ancel?)
38.	Schöffer David
39.	Sand Mandel
40.	Tarter Bruno
41.	Than Moses
42.	Than Yosef
43.	Vogelfänger Iakob
44.	Vogelfänger Marcus
45.	Wenger David
46.	Wenger David
47.	Zigler Meir

[38] *Ibidem*. Lista lui I. Merdler se completează cu alte două nume: Frenkel cu soţia şi Weber cu soţia, pe care i-ar

BDD-A32885 © 2014 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:52:50 UTC)

Facem mențiunea că dintre cei 47 capi de familie, evrei reveniți din deportare, 23 nu se regăsesc în *Tabelul de naționalitate* și se poate pune întrebarea cum s-au stabilit în țară atâtea familii de evrei care și-au făcut repede un rost în structura social-economică a țării? Pare evident că stabilirea acestora s-a datorat complicității organelor locale și centrale ale administrației românești. Din *Monografia agricolă* a localității Vama aflăm că, „de la terminarea războiului (1918) până în 31 iulie 1927, s-au stabilit în regiune [Vama], venind din alte părți, un număr de 45 familii [nu se arată etnia], cu următoarele profesii: un agricultor, 8 comercianți, 4 industriași, 12 meseriași și 20 de funcționari". În același timp, au plecat 2 agricultori, 8 comercianți, 2 meseriași și 4 funcționari, adăugându-se un spor de 26 de familii, despre care se poate spune că, în majoritate, sunt familii de evrei. Tot din lucrarea amintită, aflăm că în Vama, comună urbană, erau în 1927, 363 de etnici evrei, raportați la 3 245 de ortodocși și 1 450 de catolici și protestanți[39].

Listele lui I. Merdler cu evreii (capi de familie) duși în deportare și cu cei veniți din deportare, 47 plecați, 47 veniți, vine să confirme mărturia unui localnic, Gavril Voșloban (96 de ani), pe care l-am întrebat, în 2006, de față cu martori, câți evrei s-au întors dintre cei deportați? Am avut surpriza să aflu că s-au întors toți, ceea ce nu poate fi adevărat, deoarece o parte, nu 90% cum se spune, au murit din cauza condițiilor inumane, bolilor, frigului, lipsei alimentelor, relelor tratamente etc. Sigur, o mică parte dintre evreii din Vama, întorși din deportare, nu a venit în Vama. Aceștia lichidaseră toată averea în 1940, s-au așezat în alte localități sau au plecat din țară. Cei veniți s-au adăugat celor șase familii de evrei care n-au fost nici scoase din localitate și nici deportate, fiind necesare în asigurarea bunului mers al vieții economice, în virtutea Decretului-lege din 5 octombrie 1940[40]. Oricât de mult vom dori să stabilim date exacte despre numărul comunității evreiești din Vama, în absența unor situații clare, rămânem în sfera incertitudinilor și insatisfacțiilor. Cum ar fi putut exista în Vama, pentru anul 1945, 291 de persoane, etnici evrei, sau 139 pentru anul 1946? Pentru anii 1944, 1945, 1946 și 1947 avem date precise, furnizate de Comunitatea evreilor din Vama, prin dr. Isak Lehrer, rămas în conștiința oamenilor ca „doctorul fără de arginți", de o probitate indubitabilă. Într-o situație statistică realizată de comunitatea evreilor din Vama este înscrisă numeric populația evreiască din Vama[41]: populația totală evreiască înainte de război – 430, corectat 213; populația actuală (1946) – 158, corectat 165.

O situație amănunțită despre populația evreiască din Vama este cuprinsă într-un *Tabel statistic al comunității evreiești din localitatea Vama*, care cuprinde date generale privind pe evreii din localitate pe ziua de 15 iunie 1947[42]. Aflăm că din totalul populației comunei urbane Vama, de 8 000 de suflete, evreii erau 183.

[39] Arhiva Primăriei Vama, Dosar 14, f. 5.
[40] S.J.A.N.S., Fond *Prefectura Câmpulung*, Dosar 61/1940, f. 166–168.
[41] Idem, Fond *Comunitatea evreilor din Vama*, Dosar 1/1945, f. 122.
[42] Fotocop[illegible]r. Lehler.

BDD-A32885 © 2014 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:52:50 UTC)

	Nr. total	Nr. pauperi
Localnici	124	–
Străini de localitate	59	–
Bărbaţi: 15–60 ani	59	51
Bărbaţi peste 60 ani	13	10
Femei: 15–60 ani	72	63
Femei peste 60 ani	13	11
Copii: 2–14 ani băieţi	12	10
Copii 2–14 ani fete	8	7
Copii sub 2 ani băieţi	3	2
Copii sub 2 ani fete	3	2
Nou născuţi	–	–
Decese	–	–
Căsătorii	–	–
Divorţuri	–	–
Văduve	20	20
Orfani de un părinte	7	7
Orfani de ambii părinţi	–	–
Infirmităţi: orbi	–	–
Infirmităţi: surdo-muţi	1	1
Infirmităţi: invalizi	1	1
Alţi infirmi	20	20
Bolnavi TBC	1	1
Boli venerice	–	–
Alte boli	11	8
Ocupaţii: comerţ, funcţionari, meseriaşi	40	21
Şomeri	19	19
Numărul persoanelor încadrate la sprijinul Joint-ului – numerar	70	–
Instituţii evreieşti din localitate – Thalmud Thora	156	–

Refacerea comunităţii evreieşti din Vama, din punct de vedere economic, cel puţin, s-a datorat ajutorului masiv primit din partea organizaţiei filantropice Joint Distribution Commnunitte (Joint) care a activat prin Crucea Roşie. Cu ajutorul bănesc primit, au fost refăcute şi puse în funcţiune sinagoga, cu camera pentru rugăciune şi cu sala de clasă, unde copiii evrei învăţau limba ebraică şi *Cărţile Sfinte*, un dispensar numai pentru populaţia evreiască şi o baie[43]. Cei reîntorşi din „infernul Transnistriei", începând cu 1944, şi-au redobândit locuinţele trecute în proprietate de stat, conform *Decretului-lege nr. 3810*, din 12 noiembrie 1940, pentru completarea Decretului-lege din 4 octombrie 1940, privitor la trecerea proprietăţilor rurale evreieşti în patrimoniul statului[44]. Cei care şi-au vândut casele

[43] S.J.A.N.S., Fond *Comunitatea evreilor din Vama*, Dosar 1/1945 şi 2/1947.

[44] Comisia Internaţională pentru Studierea Holocaustului în România, *Documente*, Iaşi, Editura Polirom, 2005, p

BDD-A32885 © 2014 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:52:50 UTC)

și cei străini de localitate au stat în gazdă la vămeni, însă problema locuințelor, în condițiile stabilirii în Vama a unui număr mare de refugiați din Bucovina cedată, din Basarabia, din Cadrilater și din nord-vestul Ardealului, era greu de rezolvat. Evreii localnici, ca și cei veniți, au căutat să-și reia vechile îndeletniciri în industrie și comerț, în administrație, au ocupat posturi de conducere în întreprinderi (frații Weininger, Goldschmit, Engler Herman), au pătruns în structurile de conducere ale comunei și, în general, ceea ce s-a petrecut la nivelul întregii țări, s-a petrecut și în Vama. Se poate face o paralelă între ce s-a petrecut la vârful puterii, în P.C.R. și în guvern, și ce s-a petrecut la nivel local, fenomen petrecut în toate țările cu „democrație populară", încât părea că lumea a suferit cinci ani de război ca să-i aducă pe ei la putere[45].

După ce, în 19 decembrie 1944, a fost abrogată legislația antievreiască, în 1945, ca reacție la legislația antisemită, a fost elaborat conceptul de „delict rasial" care se referea, exclusiv, la evrei, pe baza căruia, în urma unui denunț, mulți români au fost condamnați la închisoare. În Vama, „funcția" de controlor cu conștiința altora a îndeplinit-o, pe lângă Pollak Itzak, secretarul organizației de bază a P.C.R., și unul numit Seininschtein, dispărut din Vama la doi ani de la întoarcerea din deportare[46].

Dacă un Zigler Meir este tinichigiu, Wenger David vânzător de prăvălie, Goldhagen Mendel măcelar, alții își reiau vechile prăvălii și restaurante, așa cum au făcut Nager Albert și soția Rosa, care și-au redeschis crâșma în Molid-Vama, Schlegel Flönel avea un depozit de „manufactură", Druckman și Sand și-au redeschis Fabrica de cherestea din Brazi, Vogelfänger Iacob pe cea de peste punte, de lângă Ilișoi[47], încât se părea că se revine la situația de dinainte de război. Nici evreii din Vama n-au înțeles să înlocuiască totalitarismul religios, rabinic, cu totalitarismul politic, de partid, așa că atenția le-a fost atrasă de mișcarea sionistă de creare a statului Israel – Eretz, numită Hausmonaea – Renașterea. Până la plecarea definitivă în Israel, unii dintre ei au suportat rigorile ascuțirii „luptei de clasă", fiind trecuți în categoria exploatatorilor și a chiaburilor, alții rămânând în această situație socială până la elaborarea Decretului nr. 115/1959 (Maer Melzer). În categoria chiaburilor au fost înscriși Feldhammer Solomon, Weininger Isak, Nager Rosa, avocatul Rones Iulius și Lang Netty. Unii au fost scoși din această categorie, pe motive întemeiate, de către comisiile locale constituite la nivelul Comitetului Executiv al Sfatului Popular, care au analizat fiecare caz în parte[48]. În 1959, prin Decretul nr. 115, li s-a dat posibilitatea tuturor chiaburilor de a ieși din cadrul acestei categorii sociale – un adevărat stigmat, prin cedarea „benevolă"

[45] Vezi Liviu Rotman, *Evreii din România în perioada comunistă, 1944–1965*, Iași, Editura Polirom, 2004, p. 149, 156.

[46] Mărturie directă de la Gavril Voșloban (30 martie 2006), confirmată și de alți martori din Vama.

[47] Mărturiile directe ale locuitorilor Ion Simionescu (83 ani), Axentoi Alexanru (90 ani), Roșca Cornelia (85 ani), date între 2–9 august 2012.

[48] S.J.A.N

BDD-A32885 © 2014 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:52:50 UTC)

către stat a celei mai mari părți din avere. Rubin Melzer a predat partea de moară care-i aparținea după Maer Melzer, scăpând de urmările unei ideologii la care lucraseră cu migală coreligionari de-ai săi[49].

În finalul acestei incursiuni privind comunitatea evreilor din Vama, mărturisim că nu știm câți evrei au primit cetățenia română, câți au plecat în alte localități sau în alte țări, câți au fost deportați și câți au murit în deportare, câți s-au stabilit în alte localități la întoarcerea din U.R.S.S., iar cifra de 234, numărul evreilor din Vama morți în Transnistria este, evident, o exagerare[50]. Deși nu credem că există un interes special pentru măsluirea adevărului (frica, teama, disperarea măresc dimensiunile tragicului), nu poți să nu încerci un disconfort spiritual provocat de cei care spun: „Holocaustul a existat. Ce mai contează câți evrei au murit sau au fost omorâți?" Și, totuși, contează!

[49] Arhiva Primăriei Vama, Dosar pe anul 1952 (*Acte referitoare la chiaburi*), nenumerotat.
[50] *Ibidem*. 115/1959.

BDD-A32885 © 2014 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:52:50 UTC)